

การสะท้อนการจัดการเรียนรู้

Reflective Teaching

บทนำ

การคิดสะท้อนเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูในการส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็น ครูที่มีคุณลักษณะแบบคิดสะท้อนจะเป็นผู้ที่ตระหนักในตนเองและประเมินตนเองเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองให้มีประสิทธิภาพอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาตนเองให้มีความเป็นครูแบบคิดสะท้อน โดยเฉพาะการคิดสะท้อนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

คู่มือ “การสะท้อนการจัดการเรียนรู้” ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูได้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการสะท้อนการจัดการเรียนรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ได้จำแนกสาระสำคัญเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างแบบบันทึกการสะท้อนการเรียนรู้ ตัวอย่างแบบฝึกปฏิบัติการสะท้อนการจัดการเรียนรู้และตัวอย่างแบบบันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้คู่มือฉบับนี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดควรดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้เสนอแนะไว้ครบทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ เรียนรู้ (learn) สะท้อนการเรียนรู้ (reflective learning) ฝึกปฏิบัติการสะท้อน (reflective practice) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (share)

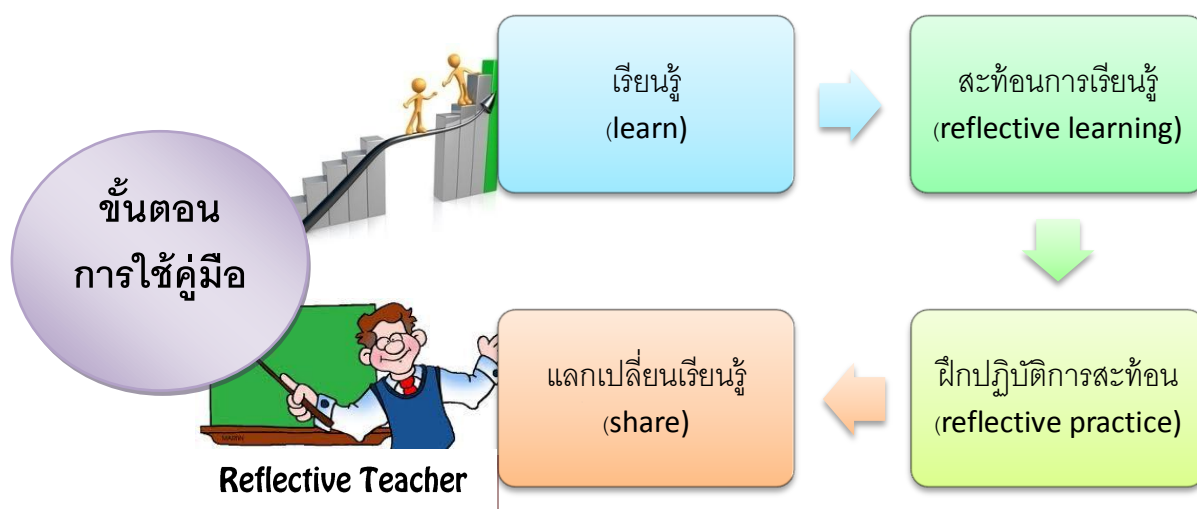
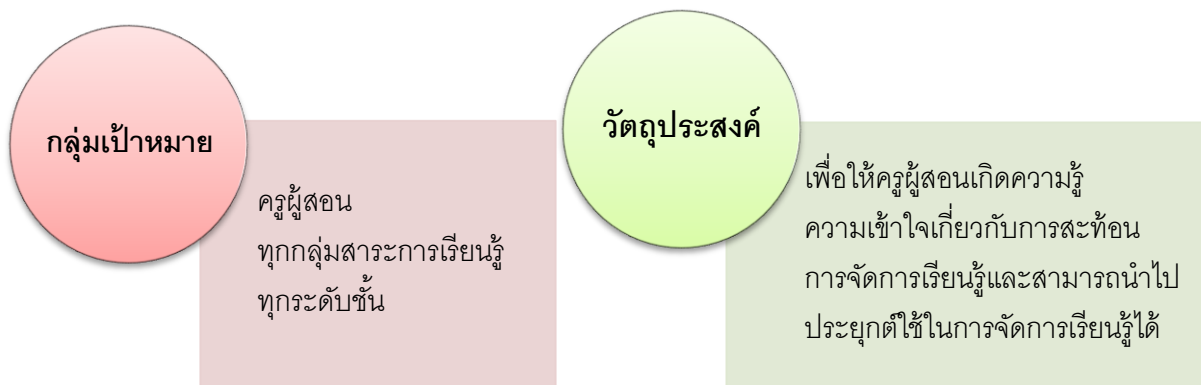
ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา หน่วยงานการศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาและประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม

สารบัญ

หน้า

บทนำ.....	
แนะนำคู่มือ.....	
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	1
ความหมายของการสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	2
วงจรการสะท้อน.....	3
กระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	4
ระยะเวลาในการสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	6
การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	9
ตัวอย่างแบบบันทึกการสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	13
สิ่งที่ได้เรียนรู้.....	14
ความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้กับประสบการณ์เดิม.....	15
ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้.....	16
การวางแผนประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้.....	16
ตัวอย่างแบบฝึกปฏิบัติสะท้อนการจัดการเรียนรู้.....	17
การสะท้อนก่อนจัดการเรียนรู้.....	18
การสะท้อนระหว่าง/หลังการจัดการเรียนรู้.....	20
ตัวอย่างแบบบันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	23
รายละเอียดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	24
สิ่งที่ได้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	24
แนวทางการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้.....	24
เอกสารอ้างอิง.....	25

แนะนำคู่มือ

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

ความหมาย ของการสะท้อน การจัดการเรียนรู้	วงจรการสะท้อน	กระบวนการ สะท้อนการจัด การเรียนรู้	ระยะเวลา ในการสะท้อน การจัดการเรียนรู้	การสื่อสาร การสะท้อน การจัดการเรียนรู้
---	---------------	--	--	--

แบบสอบถาม สะท้อนผลการ จัดการเรียน การสอน	แบบสอบถาม สะท้อนผลการ จัดการเรียน การสอน	แบบสอบถาม สะท้อนผลการ จัดการเรียน การสอน	แบบสอบถาม สะท้อนผลการ จัดการเรียน การสอน	แบบสอบถาม สะท้อนผลการ จัดการเรียน การสอน
---	---	---	---	---

ความหมายของการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

การสะท้อนการจัดการเรียนรู้ (Reflective Teaching) เป็นการใช้กระบวนการคิดเพื่อพิจารณาไตร่ตรองการจัดการเรียนรู้ของตนเองหรือบุคคลอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ครูที่สะท้อนการจัดการเรียนรู้ของตนเองและแลกเปลี่ยนมุมมองการสะท้อนการจัดการเรียนรู้กับบุคคลอื่นอย่างสม่ำเสมอจะมีข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้มากกว่าครูที่ไม่เคยสะท้อนการจัดการเรียนรู้ของตนเองและแลกเปลี่ยนมุมมองการสะท้อนการจัดการเรียนรู้กับบุคคลอื่นเลย การสะท้อนการจัดการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

บันทึกหลังสอนเป็นการสะท้อนการจัดการเรียนรู้หรือไม่ ?

Yes / No
Yes / No

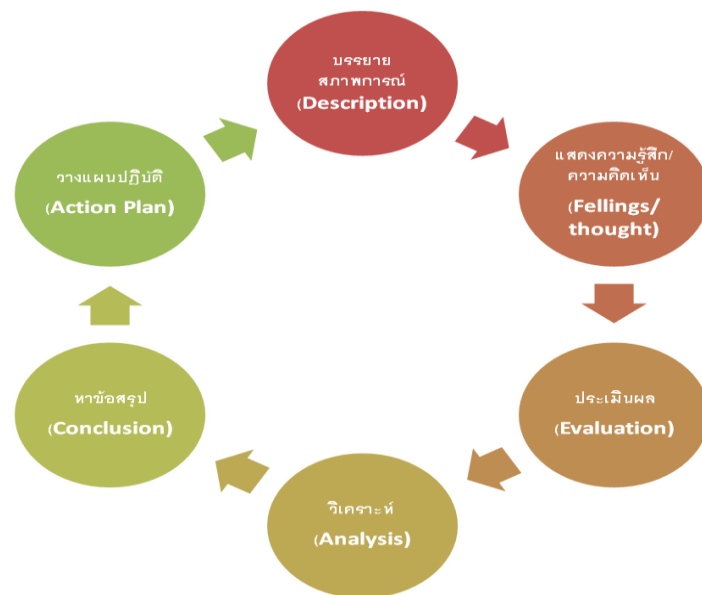

บันทึกหลังการสอนอาจเป็นรูปแบบหนึ่งของการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ ถ้าบันทึกนั้นไม่เพียงการบรรยายสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ แต่แสดงให้เห็นถึงการแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นและการค้นหาข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล เชื่อมโยงไปถึงการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

วงจรการสะท้อน

การสะท้อนเป็นกระบวนการทางสมองที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงมีนักการศึกษาเสนอแนะแนวคิดที่เกี่ยวกับการสะท้อนในลักษณะของวงจรการปฏิบัติ ที่ต่อเนื่องไว้อย่างหลากหลาย วงจรของการสะท้อนที่น่าสนใจ ง่ายต่อการปฏิบัติและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้วงจรหนึ่งก็คือ วงจรการสะท้อน (Reflective Cycle) ของ Gibbs (1988) เนื่องจากเป็นวงจรที่มีโครงสร้างเพื่อการสะท้อนต่อประสบการณ์ (experience) หรือ สถานการณ์ (situation) ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

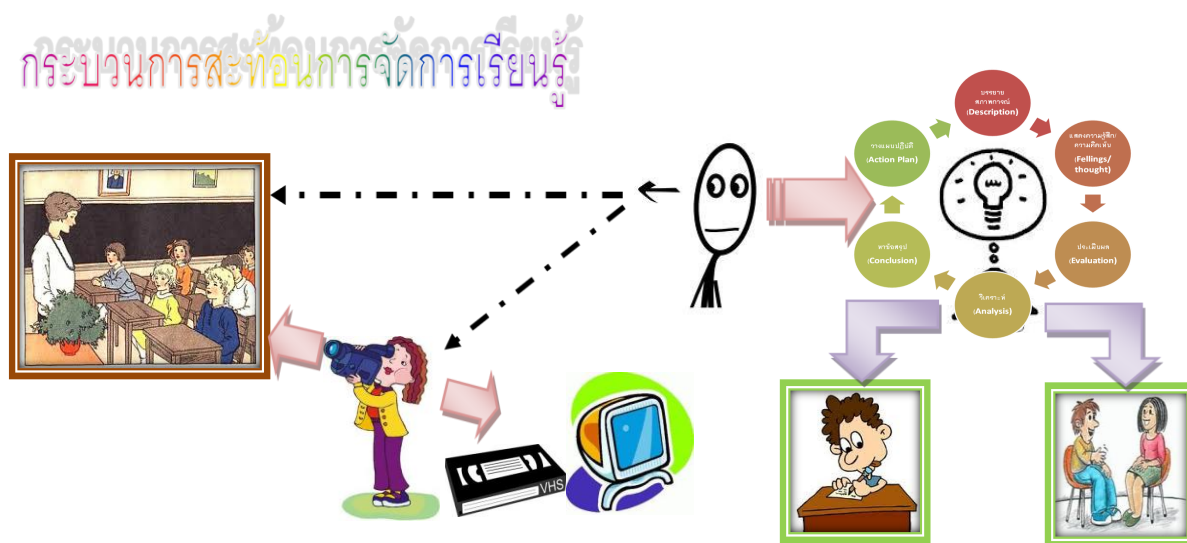
แผนภาพที่ 1 วงจรการสะท้อนของ Gibbs (Gibbs, 1988 อ้างถึงใน Quinn, 2007)

คำถามในการสะท้อน

ขั้นการสะท้อน	คำถาม
บรรยายสถานการณ์	■ เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบ้าง (What happened)
แสดงความรู้สึก/ความคิดเห็น	■ คิดและรู้สึกอย่างไรต่อเหตุการณ์นั้น ๆ (What were you thinking and feeling)
ประเมิน	■ เหตุการณ์อะไรบ้างที่แสดงถึงความสำเร็จและ/หรือความล้มเหลว (What was good and bad about experience)
วิเคราะห์	■ รู้สึกต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างไร (What sense can you make of the situation)
หาข้อสรุป	■ จะทำสิ่งที่แตกต่างอะไรบ้าง (What else could you have done)
วางแผนปฏิบัติ	■ จะทำสิ่งที่แตกต่างกันนั้นได้อย่างไร (If it occurred again, what would you do)

กระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้เริ่มต้นจากการสังเกตการจัดการเรียนรู้โดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น ดูวิดีโอเทปหรือฟังจากเทปบันทึกเสียง หลังจากนั้นจึงสะท้อนการจัดการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ตามวงจรการสะท้อน แล้วจึงสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ออกมาในรูปของการเขียนหรือการพูด ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 กระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

Stephen Brookfield (1995 อ้างถึงใน King & Hibbison, 2000 และ Miller, 2010) ได้เสนอแนะมุมมองเพื่อความสำเร็จในกระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ไว้ 4 มุมมอง

❖ **มุมมองจากตนเอง** เป็นการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ของครูด้วยตัวครูเอง (self – reflective) โดยใช้ การสังเกตตนเอง (self – observation) และการประเมินตนเอง (self – assessment) เป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ มุมมองจากตนเองจะช่วยให้ครูบันทึกกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ได้อย่างละเอียดและครบองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เนื่องจากเป็นผู้ที่บริหารจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

❖ **มุมมองจากผู้เรียน** เป็นการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ของครูโดยให้ผู้เรียนให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) การใช้แบบสอบถาม (questionnaires) หรือการอภิปรายกลุ่ม (group discussions) เพื่อรวบรวมข้อมูลซึ่งใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ ข้อมูลที่ได้จากมุมมอง

ของผู้เรียนจะช่วยให้ครูเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการเรียนรู้มากขึ้น เนื่องจากผู้เรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยตรง การรับทราบและทำความเข้าใจความรู้สึก ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เรียนจึงนับเป็นประโยชน์ยิ่งต่อกระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู ดังนั้น ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ของครูเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง

❖ **มุมมองจากเพื่อนครู** เป็นการสะท้อนการจัด

การเรียนรู้ของครูโดยเพื่อนครูในลักษณะของการจับคู่พัฒนา หรือการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ในกรณีของการใช้กระบวนการกลุ่ม

อาจจำแนกกลุ่มตามสาระการเรียนรู้หรือระดับชั้น การสะท้อนการจัดการเรียนรู้โดยเพื่อนจะช่วยเพิ่มมุมมองและแนวคิดในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การสะท้อนการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ครูจึงควรเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นที่เพื่อน ๆ ช่วยกันสะท้อนการจัดการเรียนรู้ของตน รวมทั้งแสดงการสะท้อนต่อการจัดการเรียนรู้ของเพื่อน ๆ อย่างตรงไป ตรงมา และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

❖ **มุมมองจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี** เป็นการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ของครูโดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นกรอบในการตีความสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นในการจัดการเรียนรู้ การสะท้อนการจัดการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จจะต้องอาศัยประสบการณ์เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการคิด ประสบการณ์ที่ใช้อาจได้จากการปฏิบัติด้วยตนเองหรือจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการอ่านประสบการณ์ของผู้อื่นซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ ถ่ายโอนเข้ากับการปฏิบัติของตนเองได้

ระยะเวลาในการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

การสะท้อนการจัดการเรียนรู้จำแนกได้ 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนการจัดการเรียนรู้ ระหว่างการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ระยะที่ 1

• การสะท้อนก่อนจัดการเรียนรู้

การสะท้อนก่อนจัดการเรียนรู้เป็นการใช้กระบวนการคิดไตร่ตรองเพื่อทบทวนแผนการจัดการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้อย่างละเอียด รอบคอบ ซึ่งจะช่วยให้สามารถวางแผนรับมือกับปัญหา อุปสรรคที่อาจเกิดระหว่างการจัดการเรียนรู้ได้ การสะท้อนก่อนจัดการเรียนรู้สามารถตั้งคำถามเพื่อการสะท้อนได้ ดังนี้

ขั้นการสะท้อน	คำถาม
บรรยายสภาพการณ์	- จัดการเรียนรู้เรื่องอะไร - มีเป้าหมายเพื่ออะไร (ผู้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้) - ใช้วิธีการใด
แสดงความรู้สึก/ความคิดเห็น	- คิด/รู้สึกต่อการจัดการเรียนรู้ครั้งนี้อย่างไร - ความคิดหรือความรู้สึกนั้นส่งผลให้การจัดการเรียนรู้สำเร็จหรือล้มเหลวได้หรือไม่ อย่างไร - จะมีการปรับเปลี่ยนความคิด/ความรู้สึกที่เป็นอุปสรรคนั้นได้หรือไม่ อย่างไร
ประเมิน	- กระบวนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ - มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้สำเร็จหรือล้มเหลว
วิเคราะห์	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวนั้น ๆ มีสาเหตุมาจากอะไร
หาข้อสรุป	มีการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ ที่ช่วยให้การจัดการเรียนรู้สำเร็จหรือป้องกัน แก้ไขความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร
วางแผนปฏิบัติ	จะปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้อย่างไรเมื่อเกิดปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ความล้มเหลว

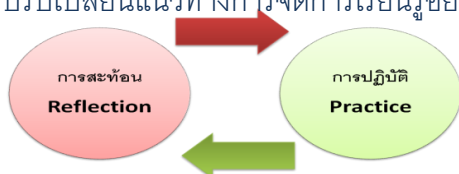
ระยะที่ ๒

• การสะท้อนระหว่างจัดการเรียนรู้

การสะท้อนระหว่างจัดการเรียนรู้เป็นการใช้กระบวนการคิดไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อทบทวนปัจจัย กระบวนการและผลผลิตจากการจัดการเรียนรู้ในระหว่างที่การจัดการเรียนรู้กำลังดำเนินการอยู่ การสะท้อนนี้จะเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคที่ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้นั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ได้ การสะท้อนการจัดการเรียนรู้นี้จะต้องใช้ความรู้หรือประสบการณ์เดิมเป็นฐานในการขยายความรู้ใหม่ซึ่งจะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติเพื่อปรับปรุง แก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้น ๆ เช่น ในขณะจัดการเรียนรู้ครูสังเกตพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่เริ่มเบื่อหน่ายในการฟัง ครูต้องคิดพิจารณาว่าผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการฟัง เนื่องจากอะไร เกิดจากครู ผู้เรียนหรือสภาพแวดล้อม มีวิธีการใดบ้างที่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ ตัดสินใจเลือกใช้วิธีการในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขณะนั้นดำเนินการต่อไปได้ การสะท้อนระหว่างจัดการเรียนรู้สามารถตั้งคำถามเพื่อการสะท้อนได้ ดังนี้

ขั้นการสะท้อน	คำถาม
บรรยายสภาพการณ์	การจัดการเรียนรู้นี้ดำเนินการไปอย่างไร
แสดงความรู้สึก/ ความคิดเห็น	- ครู นักเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องคิด/รู้สึกต่อการจัดการเรียนรู้อย่างไร - มีความคิดหรือความรู้สึกใดบ้างที่ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้สำเร็จลุล่วง - จะมีการปรับเปลี่ยนความคิด/ความรู้สึกที่เป็นอุปสรรคนั้นได้หรือไม่อย่างไร
ประเมิน	- กระบวนการจัดการเรียนรู้นี้ดำเนินไปด้วยความราบรื่นเพียงใด - ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ที่ตั้งไว้หรือไม่ อะไรบ้าง
วิเคราะห์	ปัญหา อุปสรรคที่ส่งผลให้การเรียนรู้อาจไม่บรรลุเป้าหมายคืออะไร มีสาเหตุมาจากอะไร
หาข้อสรุป	- มีวิธีการแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างไร - เลือกใช้วิธีการอะไรในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค เพราะอะไร
วางแผนปฏิบัติ	จะดำเนินการแก้ปัญหา อุปสรรคนั้น ๆ อย่างไร

การสะท้อนการปฏิบัติระหว่างจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนรู้อย่างทันด่วนที่ ดังนั้นการสะท้อนการปฏิบัตินี้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติระหว่างการสะท้อนและการปฏิบัติ

• การสะท้อนหลังจัดการเรียนรู้

การสะท้อนหลังจัดการเรียนรู้เป็นการใช้กระบวนการคิดไตร่ตรองอย่างละเอียด รอบคอบเพื่อ ทบทวนปัจจัย กระบวนการและผลผลิตที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้หลังสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ การสะท้อนนี้ จะเกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อดำเนินการหลังเสร็จสิ้นการจัดการเรียนรู้ทันที เนื่องจากจะสามารถจดจำเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นระหว่างการจัดการเรียนรู้ได้อย่างละเอียด ครบถ้วน

การสะท้อนหลังจัดการเรียนรู้มีจุดเด่นที่การมีระยะเวลาในการสะท้อนที่เหมาะสม เพียงพอ แต่มีจุดด้อยที่ความสามารถในการย้อนนึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดการเรียนรู้ที่อาจไม่ ครบถ้วนและไม่ชัดเจนเพียงพอ โดยเฉพาะกรณีที่เว้นระยะห่างระหว่างการเสร็จสิ้นการจัดการเรียนรู้และ การสะท้อนมากเกินไป ตรงกันข้ามกับการสะท้อนระหว่างการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีจุดเด่นที่การสะท้อนที่ เกิดขึ้นสามารถปรับเปลี่ยนการปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างทันท่วงที โดยเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาหรือ อุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ แต่มีจุดด้อยที่เป็นการสะท้อนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วระหว่างการปฏิบัติ ซึ่งอาจทำให้กระบวนการคิด พิจารณา ไตร่ตรองไม่ละเอียดรอบคอบเท่าที่ควร รวมทั้งมีโอกาสที่การสะท้อน นั้น ๆ อาจเกิดความผิดพลาดได้ โดยเฉพาะกรณีที่ครูมีความรู้และประสบการณ์เดิมเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ไม่เพียงพอ

การสะท้อนหลังจัดการเรียนรู้สามารถตั้งคำถามเพื่อการสะท้อนได้เช่นเดียวกับการสะท้อน ระหว่างจัดการเรียนรู้ แต่จะเน้นที่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการเรียนรู้เพื่อการวางแผน ปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในลักษณะของการเปรียบเทียบกับเป้าหมายการจัดการเรียนรู้มากกว่า

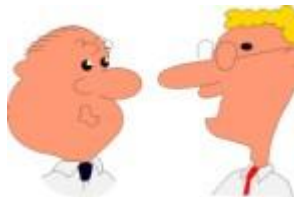
การสะท้อนการจัดการเรียนรู้ควรดำเนินการทั้งก่อนจัดการเรียนรู้ ระหว่างจัดการ เรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการวางแผนปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็น ระบบและต่อเนื่อง การสะท้อนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอจนเป็นนิสัยและ อยู่ในวิถีของการปฏิบัติจะช่วยให้ครูได้พัฒนาทักษะกระบวนการคิดของตนเองและ มีคุณลักษณะสำคัญอื่น ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพครูได้อย่างแท้จริง

การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสุดท้ายในการสะท้อนการจัดการเรียนรู้เพื่อบันทึกการสะท้อนการจัดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แนวคิด ประสบการณ์ การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้อาจจำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้โดยการเขียนและการสะท้อนการจัดการเรียนรู้โดยการพูด

การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้โดยการเขียนเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งด้านการนำไปใช้และการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาวิธีการใช้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนใหญ่ใช้ในการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ด้วยตัวครูเอง ส่วนการสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้โดยการพูดจะเป็นการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ระหว่างตัวครูกับบุคคลอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์และมุมมองในการจัดการเรียนรู้ การสะท้อนการจัดการเรียนรู้โดยการพูดอาจเป็นการแลกเปลี่ยนในลักษณะสลับกันสะท้อน โดยการสังเกตการจัดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนครูหรืออาจเป็นการใช้กระบวนการกลุ่มในการเล่าและฟังประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ การอภิปรายและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเพื่อนครู เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และวางแผนปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมา

วิธีการเขียนเพื่อสะท้อนการจัดการเรียนรู้

การเขียนสะท้อน (reflective writing) ถูกนำมาใช้เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูในลักษณะของการสะท้อนการจัดการเรียนรู้ (reflective teaching) และใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยในชั้นเรียน (classroom action research) เนื่องจากเป็นวิธีการที่ช่วยสร้างความคิดรวบยอดและมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องที่ปฏิบัติหรือเรียนรู้ให้มีความชัดเจนขึ้น รวมทั้งช่วยให้สามารถปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความคิดรวบยอดและมโนทัศน์ต่าง ๆ เหล่านั้นกับสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม การสะท้อนด้วยการเขียนจึงเป็นการต่อยอดฐานความรู้เดิมให้เกิดความรู้ใหม่ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่อง

การเขียนสะท้อนการเรียนรู้อาจจำแนกได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ การเขียนสะท้อนการจัดการเรียนรู้ตามกรอบที่กำหนดไว้ และการเขียนสะท้อนการจัดการเรียนรู้แบบอิสระ

รูปแบบที่ 1 การเขียนสะท้อนการจัดการเรียนรู้ตามกรอบที่กำหนดไว้ เป็นการเขียนสะท้อนตามคำถาม (reflective questions) หรือบรรยายลักษณะสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามประเด็นซึ่งได้กำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น การสะท้อนจากแผ่นงาน (reflective worksheets) หรือการเขียนสะท้อนจากการฟังเทปบันทึกเสียง/บันทึกวีดิทัศน์จากการจัดการเรียนรู้ (reflective audio visual records) รูปแบบนี้มีข้อดีที่ช่วยให้สามารถสะท้อนการจัดการเรียนรู้ได้ครบถ้วน ครอบคลุมคำถามและองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ แต่มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถสะท้อนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย เนื่องจากผู้เขียนมักยึดติดกับคำถามหรือองค์ประกอบที่กำหนดไว้ จนบางครั้งทำให้ละเลยการเขียนสะท้อนการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจบางประเด็น

รูปแบบที่ 2 การเขียนสะท้อนการจัดการเรียนรู้แบบอิสระ เป็นการเขียนสะท้อนการจัดการเรียนรู้ตามสภาพการจัดการเรียนรู้ที่สังเกตได้ มีการสอดแทรกความรู้สึก ความคิดเห็นโดยไม่มีการกำหนดกรอบการสะท้อนที่ชัดเจน การเขียนสะท้อนลักษณะนี้ เช่น การเขียนอนุทินหรือบันทึกประจำวันของครู (journal writing หรือ teacher diary) รูปแบบนี้มีข้อดีที่สามารถสะท้อนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย แต่มีข้อจำกัดที่อาจสะท้อนการจัดการเรียนรู้ได้ไม่ครอบคลุมประเด็นหรือองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนรู้ การเขียนสะท้อนรูปแบบนี้จึงต้องอาศัยความเชี่ยวชาญของผู้เขียนมากกว่ารูปแบบที่ 1 แต่เป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมาประยุกต์ใช้เพื่อสะท้อนการจัดการเรียนรู้มากกว่า

วิธีการพูดเพื่อสะท้อนการจัดการเรียนรู้

การพูดเพื่อสะท้อนการจัดการเรียนรู้เป็นวิธีที่ใช้เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู ซึ่งผสมผสานแนวคิดระหว่างการประเมินตนเอง (self assessment) และการประเมินโดยเพื่อน (peer assessment) คล้าย ๆ กับการนิเทศการจัดการเรียนรู้แต่เน้นที่กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ (formative process) มากกว่ากระบวนการตัดสินการจัดการเรียนรู้ (summative process) มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 สังเกตการจัดการเรียนรู้ เป็นการแลกเปลี่ยนกันสังเกตการจัดการเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู อาจเป็นการสังเกตโดยตรงหรือการสังเกตโดยอ้อม ครูที่สังเกตการจัดการเรียนรู้ของเพื่อนจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ที่สังเกตได้ทั้งหมด ได้แก่ บรรยากาศการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ของครูและการเรียนรู้ของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 บรรยายสภาพการจัดการเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนกันพูดบรรยายเพื่อแสดงให้เห็นภาพของการจัดการเรียนรู้โดยครูและเพื่อนครู เป็นกระบวนการเพื่อยืนยันสภาพการจัดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันด้วยการแลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้จากการสังเกตของแต่ละคน

ขั้นที่ 3 สะท้อนการจัดการเรียนรู้ ครูและเพื่อนครู ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวจากการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 4 วางแผนการดำเนินการในอนาคต เป็นการร่วมกันหาวิธีการหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้หรือเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้

ตัวอย่างแบบบันทึกการสะท้อนการเรียนรู้

สิ่งที่ได้เรียนรู้	ความเชื่อมโยงระหว่าง สิ่งที่ได้เรียนรู้กับ ประสบการณ์เดิม	ประโยชน์ที่ได้ จากการเรียนรู้	การวางแผนประยุกต์ใช้ สิ่งที่ได้เรียนรู้
--------------------	---	----------------------------------	--

ผู้เรียน	ประสบการณ์ ผู้เรียน ประสบการณ์	ประสบการณ์ ผู้เรียน	ผู้เรียน
----------	--------------------------------------	------------------------	----------

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

๙ กระบวนการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๙ ความหมายของการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๙ ระยะเวลาในการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

.....

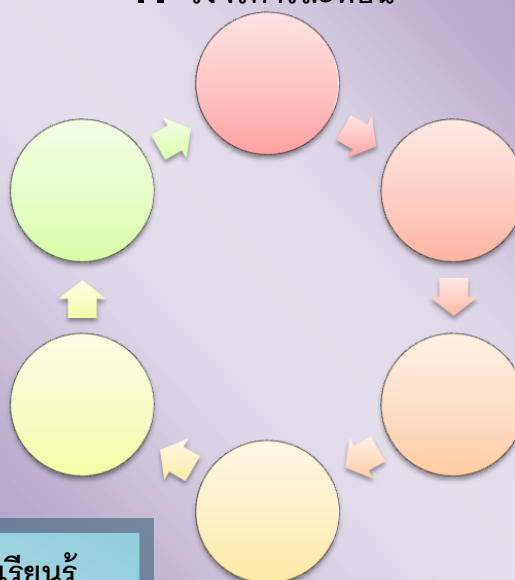
.....

.....

.....

.....

๙ วงจรการสะท้อน

๙ การสื่อสารการสะท้อนการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

ความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้กับประสบการณ์เดิม

▣ ประสบการณ์การสะท้อนการจัดการเรียนรู้

☐

เคยสะท้อนการจัดการเรียนรู้

☐

ไม่เคยสะท้อนการจัดการเรียนรู้

- วิธีดำเนินการ

- ประโยชน์ที่ได้รับ

▣ การเชื่อมโยงประสบการณ์กับความรู้ที่ได้รับ

- ความรู้ที่ได้สอดคล้องกับวิธีดำเนินการที่เคยปฏิบัติหรือไม่ อย่างไร

ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้

▣ การเรียนรู้ครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อท่านอย่างไรบ้าง

การวางแผนการประยุกต์ใช้ความรู้

▣ ท่านคิดว่าท่านจะนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างไร

ตัวอย่างแบบฝึกปฏิบัติสะท้อนการจัดการเรียนรู้

การสะท้อนก่อนจัดการเรียนรู้

การสะท้อนระหว่าง/หลังจัดการเรียนรู้

บรรยากาศก่อนการจัดการเรียนรู้

บรรยากาศระหว่าง/หลังการจัดการเรียนรู้

แบบฝึกปฏิบัติการสะท้อนก่อนจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เรื่อง.....

สาระการเรียนรู้.....

ระดับชั้น.....เวลา.....

มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	วิธีการจัดการเรียนรู้	วิธีการวัดและประเมินผล

ท่านคิดว่าการจัดการเรียนรู้ครั้งนี้ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผลเหมาะสมเพียงใด

น้อย ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ มาก

ท่านคิดว่าการจัดการเรียนรู้ครั้งนี้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

น้อย ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ มาก

ปัจจัยด้าน	สภาพปัจจุบันของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้
● ผู้เรียน	
● ครู	
● สภาพแวดล้อม	

ปัจจัยด้าน	สภาพปัจจุบันของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวในการจัดการเรียนรู้
• ผู้เรียน	
• ครู	
• สภาพแวดล้อม	

☐ มีแนวดำเนินการเพื่อให้เกิดปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☐ มีแนวดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัจจัยที่นำไปสู่ความล้มเหลวอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบฝึกปฏิบัติการสะท้อนระหว่าง/หลังจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เรื่อง.....
 สาระการเรียนรู้.....
 ระดับชั้น.....เวลา.....

มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	วิธีการจัดการเรียนรู้	วิธีการวัดและประเมินผล

การจัดการเรียนรู้ครั้งนี้ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผลเหมาะสมเพียงใด

น้อย ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ มาก

การจัดการเรียนรู้ครั้งนี้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

น้อย ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ มาก

ปัจจัยด้าน	บรรยายลักษณะปัจจัยที่มีผลต่อ ความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้	แนวทางส่งเสริม
• ผู้เรียน		
• ครู		
• สภาพแวดล้อม		

ตัวอย่างแบบบันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

รายละเอียด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	สิ่งที่ได้รับ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	แนวทางการพัฒนา/ปรับปรุง การจัดการเรียนรู้
-------------------------------------	---	--

บงกชเกษมราษฎร์ มณฑลอุดร	อ.บ.บงกชเกษมราษฎร์ สุรินทร์	บงกชเกษมราษฎร์ กรมการปกครอง
----------------------------	--------------------------------	--------------------------------

รายละเอียดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วัน/เดือน/ปีที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้.....เวลา.....ถึง.....

บุคคลที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....

.....

เรื่องที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้.....

.....

สิ่งที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- ประสพการณ์/มุมมอง/แนวคิดที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ(ระบุเงื่อนไข ปัจจัย)

.....

.....

.....

- ประสพการณ์/มุมมอง/แนวคิดที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่ประสบผลสำเร็จ(ระบุสาเหตุ)

.....

.....

.....

แนวทางการพัฒนา/ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

- แนวทางการปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง

- Atkinson, J.D. and Bolt, S. (2010). Using teaching observations to reflect upon and improve teaching practice in higher education. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. 10(3),1-19.
- Cavanagh, M. and Prescott, A. (2010).The Growth of Reflective Practice among Three Beginning Secondary Mathematic teacher. *Asia-Pacific Journal of Teacher education*. 38(2).147-159
- Kurtt, S. & Levin, B.(2000). Using peer coaching with pre-service teachers to develop reflective practice and peer support. *Teaching Education*, 11(3), 297-31
- Ma,J and Ren, S. (2011) Reflective Teaching and Professional Development of Young College English Teachers. *The Perspective of Constructivism Theory and Practice in Language Studies*, 1(2), 153-156
- Pollard, A. (2008) Reflective Teaching. 3rd Ed New York: Continuum
- Scales, P (2008). Teaching in the Lifelong Learning Sector. UK: Bell & Brain, Ltd, Glasgo
- Sinkinson, C. (2011). An Assessment of Peer Coaching to Drive Professional Development and Reflective teaching. *Communication in Information Literacy*. 5(1), 9-20